CZU: 81‘322.4:004.8:81‘373.72 https://doi.org/10.59295/teia2025.21

TRADUCEREA IDIOMURILOR: INTELIGENŢA ARTIFICIALĂ CA NOUĂ PARADIGMĂ ÎN TRADUCEREA MEDIATICĂ

Iurie TATARU

Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0004-1949-7456

Prezenta lucrare investighează managementul structurilor idiomatice în contextul noii paradigme a traducerii mediatice asistate de Inteligența Artificială generativă. Traducerea idiomurilor constituie o provocare majoră în traductologie, reprezentând o sarcină ce transcende echivalența lexicală pentru a pătrunde în straturile profunde ale complexității culturale și pragmatice. Cercetarea evaluează evoluția tehnologică de la sistemele de traducere automată neuronală (NMT) la modelele de limbaj de mari dimensiuni (LLM), validând aplicabilitatea teoriilor clasice ale traductologiei în era digitală. Prin utilizarea unei metodologii calitative bazate pe un studiu de caz comparativ, analiza demonstrează o divergență fundamentală între performanța sistemului Google Translate și cea a modelului Google Gemini 3. Rezultatele relevă faptul că, în timp ce sistemele neuronale standard tind spre o soluție unică, adesea literală, Google Gemini 3 operează ca un instrument de raționament lingvistic, oferind multiple variante de adaptare bazate pe contextul situațional. Capacitatea LLM de a propune alternative stilistice (idiomatice, politice sau formale) și de a decoda nuanțele ironiei sau ale jocurilor de cuvinte demonstrează depășirea barierelor traducerii literale. Studiul conchide că inteligența artificială generativă tinde spre rolul de mediator cultural, capabil de o recontextualizare dinamică a mesajului jurnalistic.

Cuvinte-cheie: *traductologie, inteligență artificială, mediator cultural, idiomuri, paradigmă mediatică, Google Translate, Google Gemini 3*

TRANSLATING IDIOMS: ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A NEW PARADIGM IN MEDIA TRANSLATION

This paper investigates the management of idiomatic structures within the emerging paradigm of media translation mediated by Generative Artificial Intelligence. The translation of idioms represents a significant challenge in translation studies, a task that transcends mere lexical equivalence to penetrate the profound layers of cultural and pragmatic complexity. The research evaluates the technological evolution from Neural Machine Translation (NMT) systems to Large Language Models (LLMs), validating the applicability of classical translation theories in the digital era. Employing a qualitative methodology based on a comparative case study, the analysis demonstrates a fundamental divergence between the performance of Google Translate and that of the Google Gemini 3 model. The results reveal that while standard neural systems tend toward a single, often literal solution, Google Gemini 3 operates as a linguistic reasoning tool, providing multiple adaptation variants based on situational context. The LLM's capacity to propose stylistic alternatives (idiomatic, political, or formal) and to decode the nuances of irony and wordplay demonstrates a breakthrough beyond the barriers of literal translation. The study concludes

that generative AI is shifting toward the role of a cultural mediator, capable of a dynamic recontextualization of the journalistic message.

Keywords: *translation studies, adaptation, cultural mediator, artificial intelligence, idioms, media paradigm, Google Translate, Google Gemini 3*

Introducere

1.1 Contextualizarea traducerii în era fluxurilor informaționale globale

În peisajul contemporan al comunicării politice și mediatice, mass-media s-a impus drept *„a patra putere”*, funcționând ca un actor principal a cărui valoare supremă este viteza de propagare a mesajului către un public cât mai larg [1, p. 3]. În acest context, traducerile de știri internaționale nu reprezintă simple transferuri lingvistice, ci forme complexe de recontextualizare care implică transformări inevitabile atunci când informația traversează granițele lingvistice [1, p. 1-2]. Această dinamică a globalizării a determinat o mobilitate extremă a capitalului informațional, susținută de tehnologiile digitale care permit o comunicare globală instantanee [2, p. 18-20]. Totuși, această viteză ascunde adesea procesul de mediere, traducerea devenind un act *„invizibil”* care poate genera distorsionări de mesaj sau inducerea în eroare a cititorului cu privire la evenimentele relatate [1, p. 1-2].

1.2 Statutul ontologic al idiomului și provocările transferului de sens

Una dintre cele mai mari dificultăți ale acestui proces de mediere este reprezentată de traducerea idiomurilor și a expresiilor fixe. Acestea se disting net de simplele colocații prin *„rigiditatea formei”* și *„opacitatea semantică”*, fiind considerate entități *„înghețate”* a căror variație este minimă sau inexistentă [3, p. 67]. Idiomurile funcționează ca unități holistice care *„încapsulează toate aspectele stereotipe ale experienței”* umane, reprezentând elemente stabilizatoare în comunicare [3, p. 67]. Din perspectivă lingvistică, idiomurile sunt *„tradiții de vorbire”* autonome, profund legate de civilizație, artă și întreaga viață socială a omului [4, p. 34]. Din acest motiv, traducerea lor eficientă nu poate fi realizată prin metode pur lingvistice, ci necesită o înțelegere culturală profundă, deoarece sensul lor este adesea intrinsec cultural și nu poate fi decodificat doar prin analiza literală a componentelor lexicale [3, p. 68; 4, p. 34].

1.3 Dihotomia semantic-comunicativ și rolul activ al traducătorului

În fața acestor structuri rigide, teoria traducerii propune o dihotomie fundamentală între traducerea semantică și cea comunicativă. Traducerea comunicativă vizează producerea unui *„efect echivalent”* asupra cititorului din limba-țintă, prioritizând forța mesajului în detrimentul conținutului formal [5, p. 48]. Această abordare reia cel mai vechi precedent funcționalist stabilit de Sfântul Ieronim, care pleda pentru traducerea „*sens pentru sens*” în detrimentul literalismului care *„produce nonsens”* [6, p. 48]. În traducerea știrilor, se impune adesea strategia *„domesticirii complete”*, unde materialul este adaptat pentru publicul-țintă pentru a asigura o înțelegere clară și concisă, chiar dacă acest lucru implică modificarea semnificativă a structurii originale [2, p. 10-11]. Traducătorul devine astfel un agent activ care navighează între exigențele lingvistice și imperativele socio-culturale, utilizând strategii precum parafrazarea pentru a menține fidelitatea semantică [6, p. 61-62; 3, p. 75].

1.4 Traducerea ca act de putere și mediere ideologică

Este esențial de recunoscut faptul că traducerea nu este un proces neutru, ci un act interpretativ cu implicații ideologice profunde [7, p. 35-36]. Intervențiile asupra textelor, inclusiv omisiunea referințelor tabu sau a pasajelor care contravin discursului dominant, pot fi interpretate ca strategii de protejare a narațiunilor publice [7, p. 35-36]. Omisiunea, deși adesea stigmatizată în abordările tradiționale ca o *„eroare de traducere”*, este redefinită în traductologia modernă ca o strategie validă de ajustare lingvistică, pragmatică și culturală, menită să elimine redundanțele și să asigure fluiditatea textului pentru publicul-țintă [8, p. 166]. Astfel, traducătorul de știri acționează într-o zonă de tensiune între conformarea la așteptările publicului și capacitatea de a influența percepția acestuia prin selectarea și structurarea informației [8, p. 175; 2, p. 6].

1.5 Inteligența Artificială și noua paradigmă a uzajului lingvistic

Prezenta cercetare investighează ipoteza conform căreia Inteligența Artificială (IA) generativă marchează o schimbare de paradigmă în traductologie, trecând de la *„viziunea semantică”* a transferului static de cuvinte la o perspectivă bazată pe *„uzajul real al limbii”* [9, p. 248)]. Într-o perioadă în care traductologia a ajuns la maturitate prin integrarea metodologiilor lingvisticii de corpus, se observă o tranziție clară de la regulile prescriptive la categorii descriptive centrate pe funcția limbajului [9, p. 248]. IA pare să funcționeze nu ca un simplu instrument tehnic, ci ca un *„proces de aculturație controlat în mod creativ”*, capabil să genereze universali ai traducerii precum simplificarea și dezambiguizarea [9, p. 239]. Prin analiza modului în care IA gestionează idiomurile în contextul știrilor online, lucrarea de față urmărește să demonstreze dacă aceste sisteme pot îndeplini rolul de mediatori culturali capabili să atingă echivalența dinamică între limbi.

Recenzia literaturii de specialitate

2.1. Natura lingvistică și culturală a idiomului și a expresiilor fixe

În cadrul studiilor lingvistice, idiomurile și expresiile fixe sunt definite ca entități *„înghețate”*, a căror variație formală este minimă sau inexistentă, distingându-se net de colocațiile flexibile prin rigiditatea formei și opacitatea semantică [3, p. 67]. Mona Baker subliniază că aceste structuri funcționează ca unități holistice care nu pot fi modificate gramatical sau lexical fără a-și pierde sensul original, fiind considerate elemente stabilizatoare care *„încapsulează aspecte stereotipe ale experienței”* umane [3, p. 67]. Din perspectiva lui Eugenio Coșeriu, idiomurile reprezintă tradiții de vorbire autonome și continuări istorice *„vii”* ale unei limbi, a căror identitate este adesea rezultatul unor convenții socio-culturale și nu doar al structurii lor intrinseci [4, p. 34]. Această legătură profundă cu civilizația și arta face ca semnificația idiomurilor să fie intrinsec culturală, imposibil de decodificat exclusiv prin sensul literal al componentelor lor lexicale.

2.2. Modelele teoretice ale traducerii: între echivalența de formă și cea de sens

Dihotomia centrală a traductologiei moderne este reprezentată de conflictul dintre traducerea semantică, centrată pe autor și pe fidelitatea față de structura originalului, și traducerea comunicativă, orientată spre publicul țintă și producerea unui efect echivalent [5, p. 38]. Peter Newmark argumentează că traducerea comunicativă este adesea superioară în contexte practice, deoarece poate câștiga în forță și claritate ceea ce pierde în conținut semantic pur [5, p. 42]. În mod similar, cercetările Monăi Baker legitimează

o abordare flexibilă, susținând că transferul semantic este esența traducerii, iar găsirea unei echivalențe de sens este mai importantă decât păstrarea formei [3, p. 74]. Această perspectivă pragmalingvistică recunoaște că recunoașterea și interpretarea corectă a idiomurilor sunt pline de *„capcane”* pentru traducătorul neavizat, mai ales în cazul structurilor cu sens dublu sau al celor care par a fi literale [3, p. 67].

2.3. Particularitățile traducerii în contextul global al știrilor mediatice

Traducerea în mass-media este guvernată de nevoia de viteză și accesibilitate, fiind adesea o formă *„invizibilă”* de recontextualizare care implică transformări profunde ale mesajului original, după cum susține Esperança Bielsa [10, p. 366]. Esperança Bielsa și Susan Bassnett evidențiază că în jurnalismul global se aplică strategia *„domesticirii complete”*, unde scopul principal este transmiterea rapidă a informației prin adaptarea stilului și conținutului la normele culturale ale publicului țintă [2, p. 10-11]. În acest context, traducerea se aseamănă mai mult cu un proces de interpretare și sinteză, unde distincția dintre textul sursă și cel țintă devine fluidă, iar traducătorul acționează ca un agent activ în formarea culturii și a discursului public [2, p. 8]. Astfel, mass-media, considerată *„a patra putere”*, prioritizează impactul mesajului asupra unei audiențe internaționale, utilizând traducerea ca un instrument esențial de interacțiune interculturală [1, p. 3].

2.4. Dimensiunea ideologică și omisiunea ca strategie deliberată

Actul traducerii nu este niciodată neutru, ci constituie o forță culturală activă modelată de ideologie și putere [6, p. 14]. Traducerea poate fi utilizată pentru a consolida narațiuni dominante sau pentru a cenzura perspectivele care contravin discursului politic stabilit, așa cum demonstrează fenomenele de apropriere selectivă în mass-media [7, p. 118]. În această paradigmă, omisiunea încetează să mai fie considerată o simplă *„eroare”* și devine o strategie validă de ajustare lingvistică, pragmatică și ideologică [8, p. 165]. Rodica Dimitriu subliniază că traducătorii profesioniști utilizează omisiunea pentru a elimina redundanțele, a evita *„denivelările”* culturale sau a prezenta informațiile esențiale prin rezumare, asigurând astfel fluiditatea și acceptabilitatea textului final [8, p. 168].

2.5. Noua paradigmă: De la viziunea semantică la studiile bazate pe corpus

Evoluția traductologiei către un statut de disciplină științifică autonomă a fost facilitată de tranziția de la regulile prescriptive la studiile descriptive centrate pe funcția limbajului [9, p. 248]. Mona Baker argumentează că utilizarea datelor reale prin lingvistica de corpus permite studierea traducerii ca fenomen autonom, unde *„corespondența în sens se reduce la corespondența în uz”* [9, p. 237]. Această schimbare de paradigmă subminează statutul sacru al textului sursă și recunoaște că traducerile produc modele lingvistice specifice, precum *„codul al treilea”*, care le diferențiază de textele originale [9, p. 244]. Inteligența Artificială generativă se înscrie în această direcție, funcționând ca un proces de aculturație controlat în mod creativ, capabil să identifice universalii traducerii și să asigure o echivalență dinamică fundamentată pe uzajul situațional.

Metodologia cercetării

Prezenta cercetare adoptă o metodologie calitativă de tip comparativ, menită să investigheze performanța a două soluții tehnologice distincte în traducerea structurilor idiomatice: motorul de traducere automată Google Translate și modelul de limbaj de mari dimensiuni (LLM) Google Gemini 3.

3.1. Selecția corpusului și tipologia idiomurilor

Corpusul selectat pentru această analiză calitativă cuprinde cinci structuri idiomatice extrase din discursul mediatic actual, menite să testeze limitele IA în fața opacității semantice. Acestea includ idiomuri cu referent cultural specific *„a da cu oiștea-n gard”* [11], vizând capacitatea sistemelor de a identifica sensul de eroare majoră dincolo de imaginea rurală arhaică, și expresii metaforice dinamice *„a fi pe val”* [12], pentru a evalua adaptarea la uzajul pragmatic curent. Totodată, au fost integrate structuri cu echivalență universală *„a îngropa securea războiului”* [13], *„mărul discordiei”* [14], ca etalon pentru recunoașterea metaforelor partajate cultural. Un punct critic al analizei îl reprezintă jocurile de cuvinte complexe, precum *„a lua peste picior”* [15] în contextul Jocurilor Paralimpice, utilizat pentru a evalua abilitatea IA de a decoda ironia subtilă și sensurile duble dependente de contextul situațional.

3.2. Cadrul tehnologic și procedura experimentală

Evaluarea comparativă a fost realizată prin interogarea simultană a două sisteme cu arhitecturi distincte: Google Translate, reprezentativ pentru modelele de traducere automată neuronală (NMT), și Google Gemini 3, ca exponent al noii generații de modele de limbaj de mare dimensiune (LLM). Pentru a asigura imparțialitatea analizei, input-ul furnizat modelului Gemini 3 a fost structurat sub forma unui prompt de tip *„zero-shot”*, solicitând sistemului să traducă textele jurnalistice vizând un echilibru între fidelitatea semantică și naturalețea pragmatică. Această procedură a permis observarea diferențelor fundamentale dintre procesarea algoritmică rigidă și capacitatea inferențială avansată a modelului Gemini 3, acesta din urmă operând ca un agent activ de recontextualizare culturală, fără intervenții ulterioare de post-editare umană.

Experimentul a vizat analiza performanței în ambele direcții de traducere (**RO-EN și EN-RO**), pentru a observa capacitatea modelului Gemini 3 de a naviga între sistemul lingvistic sursă și cel țintă, păstrând echivalența pragmatică indiferent de vectorul traducerii.

3.3. Instrumentele de analiză (IA vs. traducere automată)

Cercetarea contrastează două paradigme tehnologice:

1. **Google Translate:** reprezentant al traducerii automate, care tinde adesea spre o abordare *„cuvânt-cu-cuvânt”* [16, p. 45]. În cazul idiomurilor, această metodă poate produce *„nonsens”*, deoarece ignoră faptul că sensul unei expresii fixe este mai mult decât *„suma sensurilor cuvintelor componente”* [3, p. 67].
2. **Google Gemini 3 (IA Generativă):** analizată ca un *„agent activ”* capabil de recontextualizare [1, p. 1]. Metodologia urmărește să demonstreze dacă IA poate funcționa ca un *„mediator cultural”* care prioritizează *„sensul pentru sens”* în detrimentul literalismului [6, p. 15].

Procedura de lucru a presupus utilizarea unui prompt standardizat, aplicat unitar pentru toate cele cinci idiomuri, formulat astfel: *„Tradu următorul segment de știre din limba română (engleză) în limba engleză (română), păstrând sensul pragmatic al expresiilor folosite”*. Această abordare a vizat eliminarea variabilelor subiective și observarea capacității native de recontextualizare a modelului Gemini 3.

3.4. Criterii de evaluare și grile de analiză

Fiecare traducere generată a fost evaluată pe baza a trei axe teoretice majore:

1. **Axa Newmark (semantic vs. comunicativ)**: S-a analizat dacă sistemul optează pentru o redare exactă a imaginii (semantică) sau pentru un *„efect echivalent”* asupra cititorului, adaptând mesajul pentru a fi *„lin, idiomatic și ușor de citit”* [5, p. 39; 5, p. 44].
2. **Axa Baker (echivalență vs. parafrazare):** S-a urmărit frecvența utilizării strategiei de parafrazare atunci când nu există o potrivire formală, evaluând dacă sistemul reușește să mențină *„fidelitatea semantică”* în ciuda diferențelor lexicale [3, p. 74-75].
3. **Axa Bielsa-Bassnett (domesticirea știrilor):** S-a verificat măsura în care IA aplică strategia *„domesticirii complete”*, adaptând titlurile și conținutul pentru a satisface normele culturale ale publicului anglo-saxon [2, p. 10].

3.5. Procedura de lucru

Pentru fiecare idiom, au fost introduse în IA solicitări (prompts) care includeau contextul jurnalistic original. Output-urile au fost clasificate în: *Adaptare Idiomatică*, *Adaptare Politică/Formală* și *Traducere Stilistică*. Această abordare permite observarea modului în care IA *„negociază între fidelitatea față de sursă și adaptarea la nevoile audienței țintă”* [2, p. 6].

Analiză și rezultate (discuții)

4.1. Analiza echivalenței totale și transparența metaforică în traducerea mediatică

Tabelul 1 Analiză comparativă a strategiilor de traducere (RO-EN și EN-RO) între Google Translate și Google Gemini 3

Structura idiomatică (RO/EN)	Direcția de traducere	Google Translate (abordare literală/semantică)	Google Gemini 3 (IA) (abordare pragmatică/comunicativă)	Strategia teoretică identificată în surse
„a da cu oiștea-n gard” [11]	RO-EN	*„hit the nail on the head”* (eroare)	***„screwed up”/ „major blunder”/ „run the cart into the ditch”***	**Parafrazarea:** Prioritizează sensul în fața formei, conform taxonomiei Monei Baker pentru idiomuri fără echivalent direct.
„a fi pe val” [12]	RO-EN	„you are on the wave”	***„riding a wave”/ „on a roll”/ „got all the momentum”***	**Echivalența de efect:** Produce același impact asupra cititorului țintă (Newmark).
„to pull one’s leg” [12]	EN-RO	„mă păcălești”	„Mă iei peste picior?”/Vrei să mă păcălești/Glumiți?	**Adaptare creativă:** IA identifică jocul de cuvinte subtil legat de dizabilitate, păstrând metafora piciorului.
„a îngropa securea războiului” [13]	RO-EN	„buried the hatchet of war”	***„Buried the hatchet”/ „Industry truce”/„Settle long-standing disputes”***	**Condensare/Omisiune:** Comprimă idiomul într-un concept puternic pentru impactul titlului (Dimitriu 2004, p. 163).

„mărul discordiei” [14]	RO-EN	„bone of contention”	***„Apple of discord”/„Bone of contention/ „Drives a wedge”***	**Mediator cultural:** Navighează între imaginea mitologică sacră și adaptarea situațională (Newmark 1988, p. 47).

1. **Eșecul în traducerea automată**: Google Translate tinde spre o *„viziune semantică”*, [9, p. 236] riscând să producă *„nonsens”* prin traducerea cuvânt-cu-cuvânt, așa cum avertiza Sfântul Ieronim [6, p. 48]. De exemplu, traducerea literală a lui *„oiștea-n gard”* ar fi fost ininteligibilă într-un context politic internațional.
2. **IA ca *„agent de aculturație”***: Google Gemini 3 demonstrează o *„perspectivă situațională”* [9, p. 237], tratând traducerea ca pe un *„proces de aculturație controlat în mod creativ”* [9, p. 239]. Aceasta permite IA să facă *„mici concesii”* cititorului pentru a asigura o lectură fluidă [16, p. 46].
3. **Domesticirea completă în știri**: În contextul jurnalismului global, IA aplică strategia *„domesticirii”* [2, p. 10-11]. În loc să păstreze o imagine rurală românească (precum *„oiștea”*), ea alege termeni din *„universul discurs”* al cititorului de limbă engleză (ex. *„blunder”*) pentru a asigura viteza și claritatea informației [2, p. 10-11].
4. **Omisiunea strategică**: IA poate decide *„când să nu traducă”* integral un idiom [8, p. 173-174]. Prin transformarea unei expresii lungi într-un singur cuvânt de impact (ex. „*Industry Truce*”), ea respectă normele editoriale de concizie ale presei moderne.

Studiul performanței Inteligenței Artificiale (IA) în gestionarea structurilor cu echivalență totală relevă o capacitate superioară de identificare a metaforelor partajate cultural, precum idiomul *„a îngropa securea războiului”* [13]. În varianta sa standard, Google Gemini 3 recurge la soluția *„buried the hatchet”*, ceea ce Peter Newmark definește drept abordarea ideală atunci când ambele sisteme lingvistice utilizează aceeași imagine pentru a transmite un sens identic [5, p. 41]. Această alegere confirmă faptul că structurile idiomatice funcționează ca unități holistice și *„înghețate”*, a căror modificare formală ar periclita sensul original [3, p. 67]. Din perspectiva traductologiei descriptive, această potrivire perfectă reflectă o traducere *„invizibilă”* și naturală, minimizând riscul de *„nonsens”* pe care Sfântul Ieronim îl asocia cu redarea literală a structurilor complexe [6, p. 48]. Rezultatul indică faptul că IA nu realizează o simplă substituție lexicală, ci recunoaște imaginea metaforică în ansamblul său, respectând fidelitatea semantică și pragmatismul cerut de contextul jurnalistic.

4.2. Strategii de adaptare și parafrazare în absența echivalentului formal

Atunci când se confruntă cu idiomuri specifice culturii române, precum *„a da cu oiștea-n gard”* [11], IA demonstrează o flexibilitate strategică ce validează teza Monei Baker privind prevalența sensului asupra formei [3, p. 74]. În absența unui corespondent idiomatic direct în limba engleză, Google Gemini 3 aplică strategia parafrazării prin termeni precum *„major blunder”* sau *„screwed up”*, adaptând mesajul în funcție de registrul textului, fie el de analiză politică sau colocvial. Această manevră traductologică evită capcana interpretării literale, care în traducerea automată clasică ar fi produs o imagine incoerentă despre un *„gard”* sau un *„vehicul rural”*. Prin prioritarizarea *„forței”* mesajului în detrimentul structurii lingvistice rigide [5, p. 42], IA se aliniază abordării comunicative a lui PeterNewmark, care susține că traducerea poate câștiga în

claritate ceea ce pierde în conținut semantic pur [5, p. 44]. Astfel, procesul de decizie al IA oglindește competența unui vorbitor nativ, capabil să navigheze între constrângerile culturale și necesitatea de a oferi un text inteligibil publicului-țintă.

4.3. Medierea culturală și procesul de aculturație în jurnalismul sportiv

Traducerea expresiei *„a fi pe val”* [12] în contextul succesului sportiv ilustrează tranziția IA de la o *„viziune semantică”* statică la una *„situațională”*, bazată pe uzaj. Google Gemini 3 optează pentru variante dinamice precum *„riding a wave”* sau *„on a roll”*, demonstrând o înțelegere profundă a contextului de succes serial. Această formă de *„aculturație controlată în mod creativ”* [9, p. 239] transformă textul sursă într-un produs autonom, integrat în sistemul-țintă. Alegerea IA reflectă strategia *„domesticirii complete”* [2, p. 10-11] specifică traducerii știrilor globale, unde scopul principal este transmiterea rapidă și eficientă a informației către un public care ar putea găsi opacă o referire literală la *„val”*. În acest sens, IA acționează ca un agent activ care nu doar transferă cuvinte, ci re-scrie textul pentru a produce asupra cititorului englez același efect de entuziasm pe care originalul îl are asupra cititorului român.

4.4. Raționamentul lingvistic și gestionarea jocurilor de cuvinte complexe

Un moment critic în evaluarea performanței IA îl reprezintă gestionarea idiomului *„a lua peste picior”*, tradus în contextul emisiunii The Last Leg și al Jocurilor Paralimpice [12]. Google Gemini 3 demonstrează un raționament lingvistic sofisticat prin alegerea variantei *„Mă iei peste picior?”*, reușind să păstreze jocul de cuvinte subtil care face referire la dizabilitate, menținând în același timp sensul corect de ironie. Această performanță contrazice ipoteza că jocurile de cuvinte bazate pe sens dublu sunt aproape imposibil de reprodus fără un echivalent identic [3, p. 68]. Prin recunoașterea nuanțelor de stil și a convențiilor de utilizare, IA depășește nivelul unei simple *„proteze lingvistice”*, devenind un partener în actul de creație traductivă. Această capacitate de a capta *„spiritul”* și *„eleganța”* originalului prin ceea ce George Chapman numea *„parafraze necesare”* [6, p. 61-62] subliniază maturitatea atinsă de modelele computaționale actuale.

4.5. Omisiunea și condensarea ca instrumente de recontextualizare mediatică

În titlurile de tip *„Breaking News”*, cum este cazul știrii despre producătorii de salam [13], IA utilizează omisiunea și condensarea strategică pentru a spori impactul comunicativ. Transformarea idiomului *„a îngropa securea războiului”* [13] în sintagma *„Industry Truce”* reprezintă o aplicare a normelor de economie și coeziune discursivă. Conform Rodicăi Dimitriu, o astfel de omisiune nu este o eroare [8, p. 164], ci o strategie deliberată de a prezenta exclusiv informația esențială prin rezumare, adaptând textul la constrângerile de timp și spațiu ale mass-mediei moderne [1, p. 3]. Această recontextualizare transformă discursul politic sau economic într-un format accesibil, validând rolul mass-mediei de *„a patra putere”* care modelează percepția publicului prin selecție și structurare ideologică [1, p. 3]. Astfel, IA nu doar traduce, ci mediază între două universuri de discurs, asigurându-se că mesajul final respectă criteriile de acuratețe și economie lingvistică.

Deși eficientă, această condensare strategică operată de Gemini 3 poate duce la o pierdere a culorii locale, transformând un discurs cultural specific într-un produs global standardizat, proces ce ridică întrebări asupra păstrării identității lingvistice în traducerea asistată de IA.

Concluzii

5.1 Reconfigurarea paradigmei traducerii mediatice prin intermediul Inteligenței Artificiale generative

Cercetarea de față confirmă faptul că utilizarea Inteligenței Artificiale, reprezentată în acest studiu de Google Gemini 3, marchează o tranziție fundamentală de la *„viziunea semantică”* statică spre o perspectivă situațională bazată pe uzajul real al limbii. În timp ce sistemele de traducere automată tradiționale rămân adesea captive unei abordări literale care produce *„nonsens”* în cazul structurilor complexe, IA demonstrează capacitatea de a prioritiza *„sensul pentru sens”*, validând astfel cel mai vechi precedent al abordării funcționaliste stabilit de Sfântul Ieronim, [6, p. 48]. Analiza comparativă evidențiază faptul că succesul traducerii în mediul digital nu depinde de o corespondență formală directă, ci de capacitatea sistemului de a acționa ca un mediator între sisteme culturale și lingvistice distincte. Astfel, IA tinde spre o *„traducere comunicativă”* [5, p. 41], al cărei scop principal este producerea unui efect echivalent asupra cititorului din limba-țintă, făcând textul mai lin, mai idiomatic și mai ușor de citit.

5.2 Depășirea rigidității structurale a idiomurilor prin strategii de adaptare și parafrazare

Deși idiomurile sunt definite prin rigiditatea formei și opacitatea lor semantică, funcționând ca unități *„înghețate”* și *„holistice”*, IA demonstrează o flexibilitate strategică remarcabilă în gestionarea acestor *„capcane pentru traducătorul neavizat”*. Atunci când o potrivire formală ideală este imposibilă, IA recurge la strategia parafrazării, care reprezintă cea mai frecventă abordare pentru menținerea fidelității semantice în absența echivalenței directe. Exemplele practice analizate, precum transformarea expresiei *„a da cu oiștea-n gard”* prin variantele *„screwed up”* sau *„major blunder”*, ilustrează modul în care traducerea poate câștiga în forță și claritate ceea ce pierde în conținut semantic pur. Această capacitate de a naviga prin diferențele formale pentru a asigura o *„echivalență dinamică”* sugerează că procesul de decizie al IA depășește simpla substituție lexicală, atingând un nivel de competență strategică apropiat de cel al *„vorbitorului nativ”* [3, p. 68].

5.3 IA ca agent de mediere culturală și *„domesticire”* în contextul știrilor globale

În contextul jurnalismului global, unde viteza și accesibilitatea informației sunt imperative, IA implementează cu succes strategia *„domesticirii complete”*, adaptând materialul pentru publicul-țintă prin procese de selecție și restructurare conștientă. Această recontextualizare transformă textul-sursă într-un fenomen autonom, capabil să influențeze normele culturii receptoare. Prin alegerea unor echivalente pragmatice naturale, cum ar fi *„riding a wave”* sau *„on a roll”* pentru idiomul *„a fi pe val”*, IA facilitează o interacțiune interculturală vitală, eliminând *„denivelările”* care ar putea bloca înțelegerea mesajului. Astfel, IA nu doar traduce, ci re-scrie textul în conformitate cu așteptările audienței, funcționând ca o forță culturală activă ce contribuie la dezvoltarea lexicală a limbii-țintă.

5.4 Implicații etice și puterea de modelare a discursului public prin omisiune strategică

Analiza evidențiază faptul că traducerea prin intermediul IA nu este un proces neutru, ci un act interpretativ cu profunde implicații ideologice [7, p. 35-36], unde omisi-

unea devine o strategie deliberată de ajustare pragmatică [8, p. 165]. Omisiunea nu mai este privită exclusiv ca o eroare [8, p. 163], ci ca un instrument valid pentru eliminarea redundanțelor stilistice și asigurarea coerenței textului final [8, p.166]. Totuși, capacitatea IA de a *„normaliza sau atenua”* elementele neobișnuite din textele sursă conferă acestor sisteme o putere semnificativă de manipulare narativă, putând influența percepția publică prin oferirea unor *„jumătăți de adevăr”*. În concluzie, deși IA demonstrează o maturitate remarcabilă în rezolvarea problemelor complexe de traducere, intervenția sa trebuie evaluată critic, recunoscând că orice recontextualizare implică transformări care pot consolida sau submina narațiunile publice dominante.

Referințe bibliografice:

1. SCHÄFFNER, Christina și Susan BASSNETT (ed.). *Political Discourse, Media and Translation*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2010. ISBN 978-1-4438-1677-9.
2. BIELSA, Esperança și Susan BASSNETT. *Translation in Global News*. Ed. 1. Online. Abingdon: Routledge, 2008 [citat 2024-05-22]. ISBN 978-0-415-40973-5. DOI: https://doi.org/10.4324/9780203890011
3. BAKER, Mona. *In other words: a coursebook on translation*. Ed. 2. Online. Abingdon: Routledge, 2011 [citat 2024-05-22]. ISBN 978-0-203-83292-9. Disponibil: https://nlp.csie.org/~sound/translation.pdf
4. COSERIU, Eugenio. Eugeniu: Introducere in lingvistica [1951, 1983]. *Editura Echinox, Cluj*, 1999, 1968-1971.
5. NEWMARK, Peter. *Approaches to translation*. Ed. a 1-a, reimprim. Oxford: Pergamon Press, 1982. ISBN 0-08-024603-6. Disponibil: https://archive.org/details/approachestotran0000newm/page/n5/mode/2up
6. LEFEVERE, André (ed. și trad.). *Translation/History/Culture: a sourcebook*. Online. London: Routledge, 1992 [citat 2024-05-22]. ISBN 0-203-41760-7. Disponibil: http://ilts.ir/Content/ilts.ir/Page/142/ContentImage/Translation%20History%20Culture.pdf
7. BAKER, Mona. *Translation and Conflict: A Narrative Account*. Ed. 1. Online. Abingdon: Routledge, 2006 [citat 2025-12-23]. ISBN 978-0-203-09991-9. DOI: https://doi.org/10.4324/9780203099919
8. DIMITRIU, Rodica. Omission in translation. In: *Perspectives*. 2004, vol. 12, nr. 3, p. 163-175. Online [citat 2025-12-23]. ISSN 0907-676X. DOI: https://doi.org/10.1080/0907676X.2004.9961499
9. BAKER, Mona. Corpus linguistics and translation studies: Implications and applications. În: Researching translation in the age of technology and global conflict. Routledge, 2019, p. 9-24. ISBN 978-0-367-15104-1.
10. BIELSA, Esperança. News translation. În: *Routledge encyclopedia of translation studies*. Routledge, 2019, p. 365-370. ISBN 978-1-138-93333-0.
11. Cioloș răspunde acuzațiilor că ar fi fost plătit de Soros. În: *Digi24* [online]. 11 iulie 2017 [citat 2025-12-28]. Disponibil: https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/ciolos-raspunde-acuzatiilor-ca-ar-fi-fost-platit-de-soros-758778
12. Destinul de film al Mihaelei Buzărnescu. „I-am spus: hai, ești pe val. Și uite că a intrat în top 100”. În: *Digi24* [online]. 3 iunie 2018 [citat 2025-12-28]. Disponibil: https://www.digi24.ro/stiri/sport/tenis/destinul-de-film-al-mihaelei-buzarnescu-i-am-spus-hai-esti-pe-val-si-uite-ca-a-intrat-in-top-100-940432
13. Producătorii de salam de Sibiu au îngropat securea războiului și au constituit o asociație. Cu sediul în Bacău. În: *Adevărul* [online]. 7 mai 2014, actualizat 7 august 2022 [citat 2025-12-

28]. Disponibil: https://adevarul.ro/economie/producatorii-de-salam-de-sibiu-au-ingropat-securea-1534364.html#google_vignette
14. Institutului Național de Management Public, mărul discordiei între guvern și USM. În: *Radio Europa Liberă Moldova* [online]. 26 februarie 2025 [citat 2025-12-28]. Disponibil: https://moldova.europalibera.org/a/institutului-national-de-management-public-marul-discordiei-intre-guvern-si-usm/33329023.html
15. Are you pulling my leg? C4 strikes gold by seeing Paralympics funny side. În: *The Guardian* [online]. 18 septembrie 2016 [citat 2025-12-28]. Disponibil: https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2016/sep/17/how-the-last-leg-had-last-laugh-paralympic-games
16. NEWMARK, Peter. *A textbook of translation*. Hemel Hempstead: Prentice Hall International, 1988. [citat 2024-05-22] ISBN 0-13-912593-0. Disponibil: http://ilts.ir/Content/ilts.ir/Page/142/ContentImage/A%20Textbook%20of%20Translation%20by%20Peter%20Newmark%20%281%29.pdf.